

ПОПОВ Георгій
доктор юридичних наук,
директор науково-дослідного інституту
Національної академії прокуратури України,
м. Київ, Україна

СЕМЕНЮК Вікторія
заступник начальника відділу міжнародного співробітництва
Національної школи суддів України,
м. Київ, Україна

ПЕРЕДУМОВИ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ТА ЗМІСТ ЄДИНИХ СТАНДАРТІВ НАВЧАННЯ ФАХІВЦІВ У СФЕРІ ЮВЕНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

Національна стратегія у сфері прав людини визначає, що актуальною є проблема відсутності єдиної системи реалізації та захисту прав дітей в Україні, неналежного врахування кращих інтересів та думки дитини при прийнятті рішень, які її стосуються. Саме тому одним із результатів реалізації Стратегії повинно стати впровадження ефективної системи правосуддя щодо неповнолітніх з урахуванням міжнародних стандартів [1].

З метою реалізації положень Стратегії 24 травня 2017 року постановою Кабінету Міністрів України було утворено Міжвідомчу координаційну раду з питань правосуддя щодо неповнолітніх – тимчасовий консультативно-дорадчий орган Кабінету Міністрів України, метою діяльності якого є запровадження міжінституційної платформи для системного обговорення та вирішення проблемних питань розвитку правосуддя щодо неповнолітніх, прийняття узгоджених рішень, що відповідають інтересам дитини [2].

Одним із завдань Міжвідомчої координаційної ради була визначена підготовка пропозицій стосовно запровадження ефективного правосуддя щодо неповнолітніх, які вчинили правопорушення, з урахуванням вікових, соціально-психологічних, психофізичних та інших особливостей їх розвитку. Як наслідок, було розроблено проєкт Закону України «Про юстицію щодо дітей», у якому визнано необхідність запровадження єдиних стандартів навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей [3].

Також слід зауважити, що одним із основних завдань Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року визначено створення системи правосуддя, дружнього до дитини, а саме: впровадження дієвих форм і методів профілактики вчинення правопорушень дітьми; удосконалення системи захисту прав та інтересів дітей, які вчинили правопорушення; розвиток системи правосуддя, дружнього до дитини; впровадження ювенальної юстиції [4].

Отже, на сьогодні існує нагальна потреба в розробці та запровадженні концепції, яка б визначила єдині стандарти навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей. Положення зазначеної концепції повинні насамперед стосуватися працівників поліції, адвокатів, прокурорів та суддів і стати важливою складовою підвищення кваліфікації цих фахівців.

Визнаючи важливість забезпечення якнайкращих інтересів дитини, яка потрапила у конфлікт із законом, на необхідності спеціалізованого навчання наголошено у низці міжнародних актів. Так, у Рекомендація Rec (2004) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці визначено, що спеціальна підготовка з вивчення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року та її стандартів має бути включена до програм правничих шкіл та закладів з підготовки суддів і прокурорів. Це дало б змогу організовувати семінари як складову професійної підготовки адвокатів, суддів та прокурорів. Для адвокатів такі семінари можна було б проводити з ініціативи, наприклад, адвокатських об'єднань. У зв'язку із цим варто зазначити про сучасний проект у межах Міжнародної асоціації адвокатів, що здійснюється за сприяння Європейського суду з прав людини (далі – Суд), практикум для адвокатів з правил процедури Суду та процесуального права, а також виконання судових рішень. У деяких країнах завданням Міністерства юстиції є підвищення кваліфікації та участь у підготовці суддів з прецедентної практики Європейського суду; діючі судді можуть скористатися можливістю взяти участь в одно- або дводенних семінарах, не залишаючи своїх судових округів, та можливістю проходження щорічного стажування упродовж тижня; судді-студенти проходять підготовку, яку організовує національна школа суддів (*Ecole nationale de magistrature*). Семінари організовуються на регулярній основі в межах початкової підготовки або підвищення кваліфікації суддів (п. 10) [5].

Таким чином, на сьогодні існує нагальна потреба здійснення спеціалізованого навчання суддів, прокурорів та інших представників правоохоронних органів у сфері ювенальної юстиції. При цьому змістовне наповнення, а також стандарти такого навчання повинні запроваджуватися згідно з національними потребами. Разом із тим нині стандарти навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей відсутні, у зв'язку з чим існує нагальна потреба у розробці Концепції, яка б визначила підходи до навчання відповідних фахівців. Метою такого документа повинно бути визначення та запровадження єдиних стандартів навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей.

Важливо зауважити, що положення наведеної Концепції, на нашу думку, мають охоплювати навчання інших осіб, які взаємодіють із дитиною, котра перебуває у контакті із законом. Саме тому у контексті Концепції під фахівцями у сфері юстиції щодо дітей пропонуємо розуміти суддів, прокурорів, адвокатів, співробітників Національної поліції України, персонал органу пробачії, пенітенціарної служби, працівників соціальних служб, психологів, медіаторів.

Свого визначення потребують і принципи такого навчання, до яких переліком мають бути віднесені обов'язковість відповідного навчання та безперервність, практична спрямованість, а також формування практичних навичок та вмінь.

Навчальні курси / програми мають бути спрямовані на розвиток та удосконалення професійних компетентностей фахівців у сфері юстиції щодо дітей та створюватися з урахуванням їх функціональних обов'язків, спеціалізації, а також рівня знань, вмінь і навичок слухачів.

Кожен курс має розроблятися з огляду на сучасні потреби забезпечення реалізації та захисту прав і свобод дітей, зміни у законодавстві, практику його застосування, у тому числі судову практику, та міжнародний досвід.

Доцільно також визначити єдині критерії успішного проходження навчання та підстав для отримання документа, що засвідчує проходження такого навчання (сертифіката, свідоцтва тощо). Розробку таких критеріїв необхідно здійснити на підставі аналізу діяльності інституцій, що забезпечують навчання відповідних фахівців та підходів до оцінювання.

Важливою складовою навчання в розумінні Концепції має стати міжвідомче навчання, що пропонується розглядати як елемент міжвідомчої взаємодії з метою підвищення рівня реалізації і захисту прав та свобод дітей.

Організацію та проведення занять доцільно доручити навчальним / науковим закладам та установам, що здійснюють підготовку та підвищення кваліфікації фахівців у сфері юстиції щодо дітей.

До проведення занять необхідно залучати представників провідних міжнародних та національних організацій (установ), що мають передовий досвід захисту їхніх прав і свобод.

Важливим для дотримання єдиних стандартів навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей повинно стати використання єдиної платформи, яка акумулювала б увесь комплекс навчальних програм і матеріалів до них. Адміністрування роботи такої платформи доцільно доручити Міністерству юстиції України, а саме – Міжвідомчій координаційній раді з питань правосуддя щодо неповнолітніх.

Окремого закріплення потребують порядок підготовки та сертифікації викладачів (тренерів), які залучаються до навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей, а також інформаційно-аналітичне забезпечення навчання таких фахівців і порядок підтримання навчальних програм у актуальному стані (відповідність вимогам законодавства, судовій практиці, передовим методикам ювенальної психології тощо).

Отже, на сьогодні необхідно якнайшвидше розробити та запровадити Концепцію єдиних стандартів навчання фахівців у сфері юстиції щодо дітей, яка має визначати: мету; завдання; правове підґрунтя створення Концепції; принципи і методику навчання; зміст навчальних програм; критерії успішного проходження навчання; правила і форми підготовки викладачів; порядок

отримання сертифікатів відповідними фахівцями за результатами навчання; форми міжвідомчого навчання; механізм його інформаційно-аналітичного забезпечення.

Список використаних джерел:

1. Національна стратегія у сфері прав людини, затверджена Указом Президента України від 25.08.2015 № 501/2015. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/501/2015#n15> (дата звернення: 05.08.2019).
2. Про утворення Міжвідомчої координаційної ради з питань правосуддя щодо неповнолітніх: постанова Кабінету Міністрів України від 24.05.2017 № 357. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2017-%D0%BF#n9> (дата звернення: 05.08.2019).
3. Міжвідомча координаційна рада з питань правосуддя щодо неповнолітніх. Перший рік роботи, 2018 рік. URL: <https://dejure.foundation/library/mkr-zrytan-pravosuddia-schodo-ditey-pershyi-rik-roboty> (дата звернення: 05.08.2019).
4. Про затвердження Державної соціальної програми «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2021 року: постанова Кабінету Міністрів України від 30.05.2018 № 453. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/pro-zatverdzhennya-derzhavnoyi-socialnoyi-programi-nacionalnij-plan-dij-shodo-realizaciyi-konvenciyi-onn-pro-prava-ditini-na-period-do-2021-roku> (дата звернення: 05.08.2019).
5. Рекомендація Rec (2004) 4 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам про роль Європейської конвенції з прав людини в університетській освіті та професійній підготовці, ухвалена на 114-й сесії Комітету міністрів 12.05.2004. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_573 (дата звернення: 05.08.2019).